

*Etiopia oraz jej polityczne
i militarne znaczenie
w Rogu Afryki*

ROBERT KŁOSOWICZ

Etiopia jest obecnie najsilniejszym państwem Rogu Afryki, a jej znaczenie polityczne i militarne systematycznie wzrasta także na całym kontynencie afrykańskim. Państwo jest również ważnym sojusznikiem USA i UE w wojnie ze światowym terroryzmem, a jego siły zbrojne uczestniczą w operacjach pokojowych i stabilizacyjnych na obszarze Afryki Subsaharyjskiej. Niniejszy artykuł ma na celu pokazanie wzrastającej roli Etiopii w regionalnym kompleksie bezpieczeństwa, a także obecnej sytuacji politycznej w rejonie Rogu Afryki¹.

Róg Afryki to pojęcie zarówno geograficzne, jak i polityczne. W sensie geograficznym i tradycyjnym wąskim ujęciu politycznym jest nim Półwysep Somalijski położony we wschodniej Afryce pomiędzy Zatoką Adeńską a Oceanem Indyjskim, obejmujący takie państwa jak Etiopia, Dżibuti, Erytrea i Somalia². W literaturze naukowej dotyczącej kwestii politycznych coraz powszechniej stosowane jest jednak szerokie ujęcie Rogu Afryki, w którym, oprócz wcześniej wymienionych państw, uwzględniane są także Kenia, Sudan, Sudan Południowy a czasem również Uganda³. Państwa te stanowią regionalny kompleks bezpieczeństwa powiązany interesami i zależnościami typowymi dla zwartego regionu w sensie politycznym i gospodarczym, co znajduje odzwierciedlenie w Międzyrządowej Organizacji ds. Rozwoju (The Intergovernmental Authority on Development – IGAD) skupiającej siedem wymienionych powyżej państw⁴. W niniejszym artykule autor przyjął szerokie ujęcie Rogu Afryki bez Ugandy, która nie graniczy z Etiopią i w najmniejszym stopniu jest powiązana gospodarczo i politycznie z omawianym regionem.

Od upadku komunistycznego reżimu DERGu⁵ w 1991 r. Etiopia stara się wrócić na pozycję hegemonu w Rogu Afryki, którą tradycyjnie uznaje za sobie przynależną. Jest to potwierdzenie historycznych tendencji dążenia do hegemonii Amharów zamieszkujących centralnie położony płaskowyż (Abisynia), z którego starali się podporządkować sąsiednie obszary, jak

Kłosowicz chociażby zamieszkiwany przez Somalijszyków Ogaden czy rozległe tereny kuszyckiego ludu Oromo. Politykę uzyskania przewodnictwa w regionie szczególnie skutecznie realizował pod koniec XIX w. cesarz Menelik II (1889–1913), przyłączając w drodze podboju sąsiadujące z prowincją Szeua obszary. Władca ten zatrzymał też ekspansję kolonialną Włochów w Rogu Afryki pokonując ich wojska w bitwie pod Aduą w 1896 r. Spadkobiercą tej tradycji był także posiadający duży autorytet na arenie międzynarodowej cesarz Haile Selassie I (1930–71), dzięki którego staraniom społeczność międzynarodowa wyraziła zgodę na przyłączenie po zakończeniu II wojny światowej do Etiopii byłej kolonii włoskiej Erytrei. Jednakże odebranie Erytrei autonomii w 1960 r. stało się przyczyną trwającej 30 lat wojny z Etiopią. Po obaleniu cesarza i przejściu władzy przez komunistyczny reżim DERGu, na którego czele stał płk Haile Mariam Mengistu, Etiopia rościła sobie prawo do hegemonii w regionie, co spowodowało między innymi konflikt zbrojny z Somalią w latach 1977–8 i 1982. Po upadku Mengistu Etiopia doświadczona dziesięcioleciem wojen oraz fatalnymi konsekwencjami komunistycznej gospodarki nakazowo-rozdzielczej przez lata podnosiła się ze zniszczeń. Obecnie w powszechnym odbiorze Etiopia uznawana jest za jedno z najbardziej stabilnych państw afrykańskich. Pogląd ten umacniają turyści, którzy w dużej liczbie co roku odwiedzają ten kraj, aby zwiedzić historyczną pętlę zabytkowych miast amharskich lub by zobaczyć egzotykę plemion Południa. Stolica państwa z nowoczesnym lotniskiem i będącą w budowie nowoczesną dzielnicą wzdłuż Africa Avenue robi na przyjeźdźnych dobre wrażenie. Fakt, że w Addis Abebie mieszczą się najważniejsze siedziby regionalnych organizacji afrykańskich łącznie z Unią Afrykańską, a swoje placówki dyplomatyczne mają tam prawie wszystkie znaczące państwa świata, umacnia dobrą reputację kraju. Etiopia jest obecnie jednym z najprężniej rozwijających się krajów Afryki Subsaharyjskiej, a dzięki swej stabilności politycznej może pozytywnie wpływać na państwa sąsiednie, mające opinię jednych z najmniej stabilnych na całym kontynencie afrykańskim (Somalia, Sudan, Sudan Południowy, Kenia, Erytrea).

Według raportów wielu międzynarodowych instytucji ekonomicznych świata nadchodzące lata mają być dla Etiopii okresem intensywnego rozwoju. Już teraz według Międzynarodowego Funduszu Walutowego Etiopia jest najszybciej rozwijającą się gospodarką afrykańską, która nie jest oparta na przemyśle naftowym. Etiopia prowadzi obecnie negocjacje w sprawie przystą-

pienia do Światowej Organizacji Handlu, a rząd dokłada starań o jak najlepszy obraz kraju w oczach zagranicznych inwestorów⁶. Inflacja jest pod kontrolą, a budowa nowych hydroelektrowni ma niwelować braki w dostępie do energii elektrycznej i zachęcać obcy kapitał do inwestycji⁷. Rosnący potencjał gospodarczy i napływ zagranicznych inwestycji ma wpływ na rozwój infrastruktury kraju, szczególnie jeśli chodzi o budowę dróg. W 2012 r. Etiopia osiągnęła wzrost gospodarczy na poziomie 10,7% i tym samym zajęła 12 pozycję wśród najszybciej rozwijających się gospodarek świata⁸. Reputację tę wzmacniają opinie ekspertów m.in. Jeffrey D. Sachsa, który w swojej głośnej książce *The End of Poverty* wymienił Etiopię wśród państw dobrze zarządzanych, które dzięki reformom gospodarczym są na dobrej drodze do wydostania się z pułapki ubóstwa⁹. Faktycznie, ten kto odwiedził Etiopię w ostatnich latach może nacocznie się przekonać o szybkości i skali zmian. W całym kraju trwa budowa infrastruktury drogowej, odbudowywana jest linia kolejowa mająca połączyć Addis Abebę z Dżibuti, a większe miasta są praktycznie jednym wielkim placem budowy. Etiopia odgrywa ważną rolę jako jeden z najbardziej znaczących przewoźników lotniczych w Afryce. Ethiopian Airlines plasują się wśród pierwszej trójki największych afrykańskich linii lotniczych z doskonałą renomą bardzo bezpiecznych, co w 2011 r. zostało docenione przyjęciem jej do największego sojuszu linii lotniczych na świecie – Star Alliance¹⁰.

Jeśli sukcesy gospodarcze, jak na warunki Afryki Subsaharyjskiej, robią wrażenie, to nie mniejszym sukcesem rządu jest wzrastająca pozycja polityczna kraju nie tylko w regionie Rogu Afryki, lecz także na kontynencie. Państwo to jest nie tylko siedzibą ważnych instytucji afrykańskich i międzynarodowych (Unia Afrykańska, Komisja Narodów Zjednoczonych ds. Afryki), lecz także odgrywa istotną rolę polityczną w stosunkach międzynarodowych. Etiopia jest bowiem kluczowym sojusznikiem państw Zachodnich w walce z terroryzmem i ekstremizmem w Rogu Afryki. Waszyngton oficjalnie uznaje ją za ważnego regionalnego partnera w zakresie bezpieczeństwa w globalnej walce z terroryzmem, nadając mu miano państwa „kotwicy” USA w Afryce – *anchor state*. Po zamachach 11 września 2001 Stany Zjednoczone w swojej ofensywie mającej na celu zwalczanie międzynarodowego terroryzmu zaangażowały się także w Afryce. Stratedzy amerykańscy wytypowali państwa w regionie o największym znaczeniu dla Stanów Zjednoczonych, państwa te zostały nawet ujęte w Strategii

Kłosołowicz Bezpieczeństwa Narodowego USA ogłoszonej przez prezydenta G.W. Busha we wrześniu 2002 r.¹¹ Miesiąc później rozpoczęła się „Operacja Trwała Wolność – Róg Afryki” (*Enduring Freedom – Horn Africa*) mająca na celu zwalczanie terroryzmu w państwach Rogu Afryki. Operacja objęła swym zasięgiem terytoria Somalii, Erytrei, Etiopii, Sudanu, Kenii i Dżibuti¹². Pentagon rozpoczął także tworzenie na obszarze Afryki tzw. Placówek Współdziałania na rzecz Bezpieczeństwa (*Cooperative Security Locations*) oraz Wysuniętych Placówek Operacyjnych (*Forward Operating Sites*)¹³. W tym samym czasie (październik 2002) w ramach dowództwa regionalnego Central Command (CENTCOM) zostały utworzone Wielozadaniowe Połączone Siły Operacyjne – Róg Afryki (*Combined Joint Task Force – Horn of Africa*, CJTF-HOA) z kwaterą w bazie Camp Lemonnier w Dżibuti. Od 1 października 2008 roku zostały one podporządkowane nowo utworzonemu dowództwu regionalnemu *U.S. Africa Command* (AFRICOM) i są odpowiedzialne za operacje kontrterrorystyczne. Mają na celu zwalczanie nie tylko komórek al-Kaidy oraz al-Szabaab w Somalii, lecz także wszelkich ruchów ekstremistycznych na tym obszarze oraz działania mające się przyczynić do stabilizacji regionu¹⁴.

Etiopia jako największe i najludniejsze państwo w regionie stała się naturalnym wyborem Waszyngtonu, w konsekwencji czego armia etiopska od początku została włączona do programu obejmującego szkolenie armii sojuszników w wojnie z terroryzmem przeprowadzanego w ramach Wielozadaniowych Połączonych Sił Operacyjnych – Róg Afryki¹⁵. Gdy w 2006 r. radykalne ugrupowanie Unia Trybunałów Islamskich w Somalii urosło w siłę, Stany Zjednoczone aktywnie zachęcały władze w Addis Abebie do podjęcia ataku w celu obalenia rządów fundamentalistów w Somalii, wspierając tę operację finansowo i militarnie¹⁶. Władze Etiopii nigdy oficjalnie nie podały, ilu żołnierzy tego państwa zostało wysłanych do Somalii, ale szacuje się, że ogółem w operacji tej uczestniczyło do 40 tys. osób¹⁷.

Wydarzenia arabskiej wiosny w Afryce Północnej w 2011 r. spowodowały częściową utratę wpływów USA między innymi w Egipcie, który był jednym z kluczowych sojuszników Waszyngtonu w regionie. W tej sytuacji Etiopia stała się jeszcze ważniejszym partnerem dla USA niż kiedykolwiek wcześniej, co wzmocniło jej pozycję w dwustronnych relacjach. Niebawem napłynęły zza oceanu nowe propozycje współpracy.

W 2011 r. w Addis Abebie została otwarta nowa ambasada amerykańska, która jest obecnie największą placówką dyplomatycz-

ną USA w Afryce Subsaharyjskiej. Pomoc wojskowa została ponad dwukrotnie zwiększona względem poprzedniego roku. W październiku 2011 r. na południu Etiopii w Arba Minch została utworzona baza amerykańskich dronów¹⁸. Lokalizacja bazy położonej bliżej granicy z Ugandą i Sudanem Południowym niż z Somalią sugeruje, że zadaniem dronów jest nie tylko śledzenie poczynąń terrorystów i bojówek Al Szabaab w Somalii, lecz także oddziałów terroryzującej miejscową ludność zbrodniczej organizacji Armii Bożego Oporu operującej w północnej Ugandzie i na południu Sudanu Południowego.

Armia etiopska zawsze była liczebna, lecz jej wyposażenie pozostawiało wiele do życzenia. Amerykańskie wsparcie udzielane Addis Abebie w postaci pomocy finansowej, szkoleniowej i sprzętowej zmienia siły zbrojne tego kraju w szybkim tempie. Według *Global Fire Power* Etiopia jest obecnie najsilniejszym państwem pod względem militarnym w Afryce Subsaharyjskiej i trzecim najsilniejszym na całym kontynencie afrykańskim po Egipcie i Algierii, a przed Republiką Południowej Afryki¹⁹. Ranking ten uwzględnia 40 czynników, które decydują o miejscu w rankingu poszczególnych państw pod względem siły militarnej. Etiopia licząca 95 milionów ludzi jest po Nigerii najludniejszym krajem na kontynencie afrykańskim, co przekłada się w oczywisty sposób na możliwości militarne. Etiopia obecnie posiada armię liczącą 180 tysięcy żołnierzy w służbie czynnej, a szacuje się, że jej rezerwy mobilizacyjne, które mogą zostać użyte w razie konieczności wynoszą 24 miliony osób²⁰.

Na terenie Etiopii znajduje się kilka amerykańskich wojskowych misji szkoleniowych, a poziom uzbrojenia i wyszkolenia żołnierzy podnosi się z każdym rokiem. Przykładem może być skonstruowanie pierwszego etiopskiego drona ogłoszone w 2013 r. Coraz większą rolę w szkoleniu armii etiopskiej i jej dozbieraniu odgrywa Izrael, co wykazała tajna korespondencja dyplomatyczna USA ujawniona przez wikileaks²¹.

Ważnym elementem wzmacniającym siłę państwa i jego pozycję w regionie jest poczucie państwowości o długiej historii sięgającej 700 lat wstecz, a także świadomość, że Etiopia była jedynym krajem Afryki nieskolonizowanym przez państwa europejskie (z wyjątkiem krótkiego epizodu okupacji włoskiej) i jest swego rodzaju symbolem, o czym świadczy, chociażby to, że barwy flagi etiopskiej przyjęło szereg państw afrykańskich po uzyskaniu niepodległości.

Czy jednak jest to prawdziwy obraz państwa, czy może bardziej jego faktyczną kondycję oddaje ostatni ranking *Fragile*

Kłosołowicz *States Index*²² opublikowany w lipcu 2014 r., przygotowywany przez uznany na świecie waszyngtoński *think-tank* Fund for Peace, w którym Etiopia znajduje się na 19 miejscu wśród najbardziej dysfunkcyjnych państw świata? Ranking ten budowany jest na podstawie dwunastu współczynników destabilizacji obejmujących dziedziny społeczne, polityczne i ekonomiczne. Każdy z nich odzwierciedla stopień niewydolności państwa w konkretnej dziedzinie. Etiopia w ciągu ostatnich siedmiu latach zajmowała miejsce w pierwszej dwudziestce najbardziej dysfunkcyjnych państw świata w tym rankingu: 2007 – 17, 2008 – 16, 2009 – 16, 2010 – 17, 2011 – 20, 2012 – 17, 2013 – 19, 2014 – 19. Według rankingu FSI, jak też innych ocen i raportów think tanków i organizacji międzynarodowych Etiopia to wciąż bardzo biedny kraj borykający się z klęskami suszy, nieurodzaju, przeludnieniem, nędzą i polityczną niestabilnością oraz łamaniem praw człowieka. Etiopia jest jednym z najbiedniejszych krajów świata, zajmując w rankingu Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (*United Nations Development Programme* – UNDP) Human Development Index (rok 2013) 173 miejsce na 186 uwzględnionych państw. Poniżej progu ubóstwa żyje ponad 44% populacji, 77,5% żyje za mniej niż 2 dolary dziennie. Analfabetyzm sięga 30%. Ponad 38% dzieci poniżej 5 roku życia ma niedowagę. Oblicza się, że w kraju żyje 7 milionów sierot, co skutkuje zjawiskiem dzieci ulicy na ogromną skalę. W miastach panuje wysokie bezrobocie sięgające 80% mężczyzn w wieku produkcyjnym²³. Według Instytutu Gallupa 46% Etiopczyków, w większości wykształconych, chce opuścić kraj²⁴.

Etiopia jest położona w wyjątkowo zdestabilizowanym politycznie regionie. Według ostatniego rankingu *Fragile States Index* wszystkie sąsiednie kraje z wyjątkiem małego Dżibuti znajdują się wśród 23 najbardziej dysfunkcyjnych państw świata²⁵. W okresie od rozpoczęcia dekolonizacji na kontynencie afrykańskim na początku lat sześćdziesiątych XX w. w regionie Rogu Afryki żaden kraj nie był wolny od konfliktu, a obszar ten ma największą liczbę śmiertelnych ofiar wojen oraz największą liczbę uchodźców na świecie. W ciągu ostatnich 25 lat w regionie miały miejsce 32 konflikty z udziałem państw, 179 konfliktów między aktorami niepaństwowymi i 22 przypadki zbrodni ludobójstwa. Oblicza się, że 33% uchodźców zewnętrznych i wewnętrznych na świecie przebywa w Rogu Afryki. Region ten nawiedzany jest cyklicznie przez klęskę suszy powodującą kryzysy humanitarne na wielką skalę. W latach 1982–92 około 2 mln ludzi zmarło z głodu, a 25 mln doświadczyło poważnych

braków żywności²⁶. W latach 2011–2 około 9,5 mln ludzi zostało dotkniętych klęską głodu, a około 250 tys. poniosło śmierć²⁷.

Granicząca od północy z Etiopią Erytrea, która po długoletniej wojnie domowej uzyskała niepodległość w 1993 r., nie utrzymuje stosunków dyplomatycznych z Addis Abebą. Od czasu konfliktu zbrojnego dotyczącego przebiegu granicy między obydwojma państwami, jaki miał miejsce w latach 1998–2000, wciąż są napięte stosunki, a Erytrea wspiera militarnie i finansowo zbrojne ugrupowania separatystyczne działające na terenie Etiopii. Przykładem może być udzielanie pomocy Frontowi Wyzwolenia Oromo, którego celem jest oderwanie Ormii od Etiopii i uzyskanie niepodległości²⁸. Asmara jest także obwiniwana o wspieranie fundamentalistów islamskich w Somalii, co traktuje się jako kontynuację konfliktu z Etiopią po zakończeniu wojny granicznej 1998–2000. Wspieranie organizacji islamiistycznych w Somalii ma na celu uwikłanie Addis Abeby w wewnętrzny konflikt somalijski, który ma dla Etiopii znaczenie ze względu na długą granicę z tym krajem oraz mniejszość somalijską zamieszkującą wschodnią część terytorium etiopskiego (Ogaden), na którym działa głoszący tendencje separatystyczne Narodowy Front Wyzwolenia Ogadenu. ONZ i USA naciskają na Erytreę, aby zaprzestała wspomaganie politycznego, finansowego i militarnego islamistycznych ugrupowań rebelianckich w Somalii i łamania międzynarodowego embarga na dostawę broni dla ich oddziałów, a także udostępniania baz treningowych na własnym terytorium w Asaab i Teseney. To właśnie do Asmary ewakuował się rząd Unii Trybunałów Islamskich po interwencji etiopskiej w Somalii w 2006 r., obwołując się rządem somalijskim na uchodźctwie²⁹.

Bezpośrednio po wojnie 1998–2000 wielu Etiopczyków zamieszkujących Erytreę zostało wydalonych z tego kraju, obecnie w związku z bardzo trudną sytuacją gospodarczą i coraz bardziej dokuczliwymi skutkami reżimu Isajasa Afewerkiego nastąpił masowy eksodus ludności, która ucieka w poszukiwaniu lepszej przyszłości, część uciekinierów dociera do Etiopii. Obecnie na terenie Etiopii przebywa ponad 100 tys. uchodźców z Erytrei³⁰.

W relacjach z południowym sąsiadem – Kenią jedynym problemem jest działalność Frontu Wyzwolenia Oromo (Oromo Liberation Front – OLF), gdyż oddziały tego ugrupowania chronią się za granicą kenijską, skąd łatwiej jest im atakować etiopskie wojska rządowe. Działalność OLF destabilizuje północno-zachodnie pogranicze Kenii, co nie pozostaje bez wpływu na

Kłosołowicz relacje między Addis Abebą a Nairobi. Na przełomie 2010 i 2011 roku doszło do kenijsko-etiopskiej operacji wojskowej wymierzonej w OLF, w wyniku której 120 członków tego ugrupowania zostało aresztowanych³¹.

Na granicy zachodniej po pięćdziesięcioletniej wojnie domowej doszło do podziału Sudanu na dwa państwa, ale sytuacja polityczna na tym obszarze wciąż jest daleka od stabilizacji. Utrzymujące się napięcie między Chartumem i Jubą powodują incydenty zbrojne, które skutkują migracją ludności z obszarów spornych pomiędzy Republiką Sudanu a Sudanem Południowym. W związku z napiętą sytuacją na granicy pomiędzy Sudanami oraz zamieszkami etnicznymi w Sudanie Południowym prawie dwa miliony ludzi zostało zmuszonych do opuszczenia swoich domów, z czego ponad 576 tys. uciekło za granicę do sąsiednich państw, z tej liczby 180 tys. osób schroniło się w Etiopii, zwiększając liczbę sudańskich uchodźców przebywających tym kraju do 243 tys.³² Etiopia stanęła przed koniecznością przeformułowania swojej polityki wobec Republiki Sudanu po podziale tego państwa. Stosunki pomiędzy Addis Abebą a Chartumem można uznać za poprawne, acz chłodne, nacechowane nieufnością związaną z podejrzeniami, że Sudan w przeszłości wspierał separatystyczne dążenia ludności Oromo wyznania muzułmańskiego. Te przypuszczenia potwierdziły słowa polityka sudańskiego, lidera Islamskiego Frontu Narodowego Hassana El-Turabiego, iż Etiopia jest na drodze do autodestrukcji, co może w przyszłości otworzyć drogę do utworzenia islamskiego państwa Oromo, które stanie się pomostem między islamskim Sudanem a obszarami zamieszkanymi przez muzułmanów nad Oceanem Indyjskim³³. Addis Abeba obwiniła też Chartum o udział w zorganizowaniu zamachu na życie prezydenta Egiptu Hosni Mubaraka na lotnisku w Addis Abebie w czerwcu 1995 r., kiedy przybył on na obrady Organizacji Jedności Afrykańskiej. Władze sudańskie odmówiły wydania 3 podejrzanych o udział w zamachu, za co rok później ONZ nałożyła sankcje na Sudan³⁴.

Innym ważnym problemem jest konflikt o wody Nilu pomiędzy Addis Abebą a Chartumem w tej kwestii mocno wspieranym przez Egipt. Obydwa wspomniane państwa są zależne od wód Nilu, największej rzeki Afryki, nad którą żyje 300 mln ludzi, tj. około 30% mieszkańców całego kontynentu. Nim rzeka dopłynie do Egiptu, przepływa przez terytorium 7 państw: Nil Biały przez Rwandę, Ugandę, Tanzanię i Kenię, Nil Błękitny przez Etiopię, Sudan Południowy i Sudan. Egipt na mocy umo-

wy z 1959 r., jaką zawarł z Sudanem, rości sobie pretensje do 75% wód Nilu, a Sudan do 25%. Kraje te wówczas nie konsultowały treści traktatu z innymi państwami korzystającymi z wód Nilu. Każdy kraj trzeci, który chciałby przeprowadzić inwestycję mającą na celu wykorzystanie wód rzeki, musi w świetle tej umowy zwrócić się do rządów Egiptu i Sudanu z wnioskiem o zgodę. Przez lata umowa pozostawała jedynie na papierze i wobec niedorozwoju gospodarczego pozostałych państw leżących na południu Egiptu nie było groźby uruchomienia poważnych inwestycji na rzece³⁵. Sytuacja zmieniła się po 2004 r. Do tego czasu Etiopia miała tylko jedną zaporę wodną zbudowaną w 1973 r. i produkującą 134 MW. W latach 2004–12 wdrożono w życie program budowy zapór wodnych, w tym dwóch na Nilu Błękitnym i jednej na rzece Atbara, która jest dopływem Nilu. By doprowadzić do kompromisu i porozumienia w kwestii wód Nilu, w 1999 r. Etiopia zaproponowała powołanie Inicjatywy w sprawie Dorzecza Nilu (*Nile Basin Initiative*), jednak zarówno Egipt, jak i Sudan ją zbojkotowały³⁶. Sytuacja nie tylko się nie poprawiła, ale uległa zaostrzeniu. W maju 2010 r. Etiopia, Kenia, Tanzania i Rwanda podpisały umowę unieważniającą specjalny status Egiptu i Sudanu w kwestii wykorzystania wód Nilu. W odpowiedzi Chartum i Kair zagroziły interwencją wojskową. Tymczasem rząd w Addis Abebie rozpoczął budowę kolejnych zapór wodnych o łącznej mocy 8220 MW, w tym największej w Afryce zapory Milenijnej na Nilu Błękitnym o mocy 5250 MW. Dzięki przeprowadzanym inwestycjom Etiopia jest w stanie zmniejszyć wahania między okresami suszy i powodzi w porze deszczowej i nawodnić 200 tys. hektarów pól. Utrata wód przez Egipt i Sudan wyniesie łącznie 5% ilości wody, jaka obecnie przepływa przez te kraje³⁷. W planach rządu etiopskiego na najbliższe 25 lat w jest budowa dalszych czterech zapór na Nilu Błękitnym o mocy prawie 8000 MW. Egipt i Sudan nie ukrywają, że budowa tam na Nilu Błękitnym uderza w ich interesy bezpieczeństwa narodowego i groźą akcją militarną włącznie ze zbombardowaniem rozpoczętych inwestycji³⁸. Sudan wyraził zgodę na założenie bazy lotniczej w Kurs (zachodni Darfur) przeznaczonej dla egipskich sił powietrznych, która mogłaby być wykorzystana do ataku na etiopskie zapory, gdyby zawiodły kroki dyplomatyczne³⁹.

Znajdująca się w stanie głębokiej dysfunkcyjności państwowości Somalia stanowi poważne wyzwanie dla Addis Abeby, może bowiem generować trudne do przewidzenia skutki zarówno dla regionu, jak też sytuacji wewnętrznej Etiopii.

Wschodnia granica z Somalią liczy 1300 km, a w związku z wybuchem nowych walk w Somalii około 300 tys. ludzi musiało opuścić swoje domy i uciekło do państw sąsiednich. Z tej liczby ponad 100 tys. znalazło się na terenie Etiopii, podwajając liczbę uchodźców somalijskich przebywających w tym kraju (obecnie jest ich 265 tys.)⁴⁰. Według raportu Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców z sierpnia 2014 r. Etiopia wysunęła się na pierwsze miejsce jako państwo posiadające na swoim terytorium największą liczbę uchodźców, których liczba na koniec lipca 2014 r. sięgnęła 630 tys. osób rozlokowanych w 23 obozach, z czego 6 należy do 20 największych na świecie⁴¹.

Od 1991 r. Somalia jest pogrążona w chaosie wojny domowej i przez ostatnie lata jest uważana za przykład państwa znajdującego się w stanie rozkładu państwowości. Północna część – Somaliland oderwała się od reszty kraju i ogłosiła niepodległość, pozostałe części państwa zostały opanowane przez walczące klany i frakcje często o zabarwieniu fundamentalistycznym powiązane z siatką terrorystyczną Al-Kaidy. W tym stadium chaosu kwitnie przestępczość zorganizowana, w szczególności proceder piractwa morskiego. Od samego początku wojny domowej w Somalii Etiopia jest uznawana za najważniejszego zewnętrzного aktora konfliktu. Rząd w Addis Abebie kilkakrotnie podejmował interwencje w Somalii przeciwko radykalnym ugrupowaniom islamskim wspierającym separatyzm w etiopskiej prowincji Ogaden zamieszkałej przez ludność somalijską. Jednocześnie Etiopia ściśle współpracuje z Somalilandem, uzyskując w ten sposób dostęp do portu w Berberze. Wielu prominentnych polityków somalijskich wyraża opinię, że Etiopia pod przykrywką walki z terroryzmem i ekstremizmem islamskim i przy wsparciu USA realizuje własne polityczne cele w Somalii, pogłębiając jej rozbitcie, chcąc w ten sposób raz na zawsze wyeliminować tradycyjnego rywala w regionie. Jako przykład wskazywane jest, chociażby uznanie przez Addis Abebę nowopowstałego quazi-państwa w Somalii – Jubalandu⁴².

Należy pamiętać, że w przeszłości zjednoczona Somalia niejednokrotnie domagała się zwrotu terytorium Ogadenu, będącego od czasów podbojów Menelika II w XIX w. prowincją etiopską. Wiąże się to ze wciąż silną wśród części elit somalijskich ideą utworzenia Wielkiej Somalii, w skład której wchodziłyby obszary wschodniej Etiopii i północno-wschodniej Kenii. Działania polityczne i militarne Addis Abeby w Somalii mają też na celu osłabienie wpływów Erytrei, która, jak to już wspomniano, wspiera fundamentalistów islamskich, chcąc

w ten sposób ugodzić w Etiopię i podsycić tendencje separatystyczne w Ogadenie⁴³.

Etiopia jest niewątpliwie dominującym państwem w Rogu Afryki w jego węższym, jak i szerszym rozumieniu. Jedynie Sudan może w jakimś zakresie być z nią porównywany, jednak ustępuje Etiopii pod względem populacji (38 mln), siły militarnej, nie mówiąc już o wpływie i prestiżu zarówno wśród państw regionu czy też na arenie międzynarodowej. Pozostałe państwa – Erytrea, Dżibuti, Somalia, Kenia czy Sudan Południowy są znacznie mniejsze i znacznie słabsze, wszystkie razem liczą 109 mln ludności, czyli niewiele ponad 10 mln więcej niż sama Etiopia. Gdyby potraktować region Rogu Afryki w tradycyjnym węższym wymiarze, biorąc pod uwagę tylko Etiopię, Somalię, Erytreę i Dżibuti to przewaga Etiopii jest kolosalna zarówno pod względem wielkości państwa (40% obszaru regionu), jak i potencjału ludnościowego (85% ogółu ludności regionu). Będąc najpotężniejszym państwem regionu, Etiopia teoretycznie powinna kontrolować środowisko regionalne, w praktyce jednak jest to bardzo trudne ze względu na wysoki stopień niestabilności państw oraz dużą liczbę konfliktów zarówno wewnętrznych (Somalia, Sudan, Sudan Południowy) i zewnętrznych, wynikających z faktu, że prawie wszystkie granice państw w tym regionie są kontestowane przez sąsiednie państwa.

Z powstaniem niepodległego państwa erytrejskiego w latach 1991–93, Etiopia stała się państwem pozbawionym dostępu do morza (jest obecnie najludniejszym krajem na świecie bez dostępu do morza). Sytuacja taka ma wpływ na politykę zagraniczną Addis Abeby, a spór graniczny z Erytreą jest jednym z najbardziej zapalnych problemów w regionie.

Etiopia odgrywa kluczową rolę w działalności Międzyrządowego Organu ds. Rozwoju The Intergovernmental Authority on Development (IGAD) wspierając wysiłki na rzecz wzmocnienia zdolności IGAD w celu zapewnienia pokoju i bezpieczeństwa oraz współpracy politycznej i gospodarczej. IGAD nie jest klasyczną strukturą instytucjonalną skupiającą państwa regionu, tak jak ma to miejsce w przypadku Afryki Zachodniej (ECOWAS) czy Południowej (SADC). Tymczasem jedną z podstaw systemu bezpieczeństwa, jaki chciano stworzyć po przekształceniu Organizacji Jedności Afrykańskiej w Unię Afrykańską, miały być regionalne siły pokojowe (African Standby Force – ASF). Propozycje powołania afrykańskich stałych sił pokojowych były próbą skuteczniejszego niż do tej pory reagowania na kryzysy polityczne w regionie niejednokrotnie kończące się konfliktami

Kłosowicz zbrojnymi, w konsekwencji zmieniającymi się w kryzysy humanitarne. Utworzenie Wschodnioafrykańskiej Brygady Sił Pokojowych (*Eastern African Standby Brigade – EASBRIG*) powierzono IGAD. Jednak sprzeciw części krajów wobec takiego rozwiązania zmusił ministrów obrony państw uczestniczących w tym przedsięwzięciu do utworzenia niezależnej od IGAD struktury mechanizmu koordynacyjnego wschodnioafrykańskiej brygady sił pokojowych (*Eastern African Standby Brigade Coordination Mechanism – EASBRIGCOM*) z siedzibą w Nairobi. W związku z prowadzonymi działaniami podjęto decyzję, by w wymiarze politycznym stworzyć regionalny mechanizm prewencji i rozwiązywania konfliktów – Wschodnioafrykański Mechanizm Pokoju i Bezpieczeństwa (*Eastern Africa Peace and Security Mechanism – EAPSM*), w ramach którego istniejący już EASBRIGCOM miał zostać przekształcony w sekretariat koordynujący działania – Wschodnioafrykański Sekretariat Pokoju i Bezpieczeństwa (*Eastern Africa Peace and Security Secretariat – EAPSS*) jako platforma współpracy politycznej i wojskowej państw Afryki Wschodniej. Główną siedzibę dowództwa brygady ulokowano w Addis Abebie⁴⁴.

Angażując się w działalność na rzecz pokoju i stabilizacji w regionie Etiopia wysłała swe oddziały pokojowe w ramach misji Unii Afrykańskiej bądź Narodów Zjednoczonych. Addis Abeba odgrywała znaczącą rolę w rozmowach pokojowych między Jubą i Chartumem podczas podziału Sudanu. Etiopscy żołnierze byli osiłą kontyngentu pokojowego połączonych sił Unii Afrykańskiej i Narodów Zjednoczonych w Darfurze (*UN Mission in Darfur – UNAMID*). Gdy jeszcze przed ogłoszeniem niepodległości przez Sudan Południowy wybuchł spór graniczny z Sudanem o roponośne obszary Abyei, 4200 etiopskich żołnierzy zostało wysłanych z misją utrzymania pokoju w ramach sił pokojowych i stabilizacyjnych Narodów Zjednoczonych – Tymczasowych Sił Zbrojnych ONZ w Abyei (*UN Interim Security Force for Abyei – UNISFA*). Jest to rzadki przypadek, gdy obie strony konfliktu wskazują to samo państwo, by wysłało w ramach rezolucji ONZ oddziały wojskowe do realizacji misji utrzymania pokoju. Zgodnie z porozumieniem podpisanym 20 czerwca 2011 r. w Addis Abebie między rządem Sudanu i Ludowym Ruchem Wyzwolenia Sudanu obie strony wyraziły zgodę na wycofanie swoich sił wojskowych z rejonu Abyei i zgodziły się na rozmieszczenie rozjemczych oddziałów etiopskich⁴⁵. Gdy wiosną 2012 r. ponownie wybuchły walki na pograniczu Sudanu i Sudanu Południowego, dzięki etiopskiej

mediacji znów udało się doprowadzić obie strony do podpisania porozumienia w Addis Abebie we wrześniu 2012 r., które przewidywało utworzenie zdemilitaryzowanej strefy buforowej wzdłuż wspólnej granicy obu państw⁴⁶.

W celu zwalczania terroryzmu i ekstremizmu w styczniu 2014 r. czterotysięczny kontyngent wojsk etiopskich został wysłany do Somalii w ramach Misji Unii Afrykańskiej w Somalii (*African Union Mission in Somalia* – AMISOM) z mandatem Narodów Zjednoczonych. Ogółem siły etiopskie służące w misjach pokojowych i stabilizacyjnych Unii Afrykańskiej liczą 22 tys. żołnierzy.

Swoją niewątpliwie mocną pozycję w IGAD Etiopia wykorzystuje do realizacji własnych interesów w regionie. Przykładowo wysiłki Addis Abeby na forum IGAD doprowadziły do nałożenia na Erytreę sankcji ONZ za destabilizujące działania tego państwa w regionie poprzez wspieranie zbrojnych ugrupowań⁴⁷. Etiopia była też inicjatorem wsparcia przez IGAD Inicjatywy Dorzecza Nilu podczas ostatniego październikowego 4 Forum Rozwoju Dorzecza Nilu w Nairobi⁴⁸.

Podsumowanie

Etiopia niewątpliwie odgrywa kluczową rolę w kompleksie bezpieczeństwa Rogu Afryki. Jest państwem najludniejszym, położonym strategicznie oraz posiadającym wystarczający autorytet w regionie. Addis Abeba jest też ważnym aktorem porządku międzynarodowego, szczególnie jeśli chodzi o walkę z międzynarodowym terroryzmem i ekstremizmem, ciesząc się poparciem Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych, przez które jest uważana za sojusznika i jedno z czterech najważniejszych państw z punktu widzenia interesów USA na kontynencie afrykańskim. Etiopia aspiruje do roli lidera w ważnych inicjatywach regionalnych i przedsięwzięciach mających na celu stabilizację i integrację regionu, bierze też aktywnie udział w misjach pokojowych i stabilizacyjnych. Mimo problemów wewnętrznych i wciąż ogromnego niedorozwoju oraz słabości gospodarczej autorytet Etiopii wzrasta z każdym rokiem tak jak jej potencjał gospodarczy i militarny. W samym regionie nikt otwarcie poza Erytreą nie kwestionuje roli lidera, jaką Addis Abeba odgrywa w Rogu Afryki⁴⁹.

Wśród problemów, jakie stoją w najbliższym czasie przed Etiopią w zakresie polityki zagranicznej wobec regionu, najistotniejsze są: problem Somalii, konflikt wewnętrzny w Sudanie Południowym, konflikt graniczny o roponośne złoża pomiędzy

Kłosowicz Sudanem a Sudanem Południowym, konflikt o wody Nilu między Etiopią a Sudanem i Egiptem, zapewnienie państwu pewnego i jak najszerszego dostępu do portów morskich (Dżibuti, Somaliland, Kenia) i rozwiązanie konfliktu granicznego z Erytreą. W stosunku do tej ostatniej niedługo przed śmiercią premier Meles Zenawi zapowiadał zaostrzenie kursu w celu usunięcia reżimu Isajasa Afewerkiego poprzez wspieranie opozycji w Erytrei⁵⁰. Tymczasem nowy premier Etiopii Hajle Marjam Desalegn wyraził gotowość do pojednania w wywiadzie udzielonym stacji telewizyjnej Al Jazeera w dniu 5 grudnia 2012 r., stwierdzając, iż jest gotowy pojechać do Asmary na rozmowy z Isajasem Afeworkim⁵¹. Mimo tych deklaracji nic nie zmienia się na lepsze we wzajemnych stosunkach pomiędzy państwami, a ostatni konflikt wewnętrzny w Sudanie Południowym stał się nowym obszarem rywalizacji pomiędzy Etiopią i Erytreą⁵².

Niewątpliwie śmierć wieloletniego premiera Melesa Zenawiego w 2012 r., który mimo krytyki opozycji cieszył się dużym autorytetem zarówno w kraju i za granicą, postawiła znak zapytania o przyszłość kursu politycznego Addis Abeby. Zenawi utrzymywał bardzo dobre relacje nie tylko z USA i UE, ale także z Chinami, Rosją, Włochami, Turcją i państwami naftowymi Półwyspu Arabskiego, co niewątpliwie wzmocniło pozycję Etiopii na arenie międzynarodowej i zwiększyło możliwości przyciągnięcia inwestycji i uzyskania dopływu kapitału⁵³. Ostatnie dwa lata wskazują, że następcy Zenawiego kontynuują jego politykę i tylko czas pokaże jak dalece skutecznie. Na spotkaniu w Nowym Jorku premiera Etiopii i prezydenta USA, ten ostatni w bardzo ciepłych słowach wypowiedział o sukcesach gospodarczych Etiopii, jej roli w wysiłkach politycznych i militarnych na rzecz stabilizacji i pokoju w Afryce⁵⁴.

PRZYPISY

1. Artykuł powstał w oparciu o materiały zebrane w trakcie badań w ramach projektu finansowanego z funduszy Narodowego Centrum Nauki; decyzja numer DEC-2012/07/B/HS5/03948.
2. Somalia faktycznie jako państwo uległa rozpadowi, leżący na północy Somaliland ogłosił niepodległość, na drodze do niepodległości jest także południowa część Somalii – Jabaland.
3. J. Mantel-Niećko, M. Ząbek [red.], *Róg Afryki. Historia i współczesność*, Wydawnictwo TRIO Warszawa 1999, s. 15; *Horn of Africa*, Encyclopedia Britannica, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/8135/Horn-of-Africa> [dostęp: 20. 09. 2014 r.].

4. Organizacja ta skupia takie państwa jak Etiopia, Somalia, Dżubi, Sudan, Sudan Południowy, Kenia i Uganda. Erytrea zawiesiła swoje członkostwo w IGAD w 2007 r.
5. Komitet Koordynacyjny Sił Zbrojnych
6. A. Maasho, *Ethiopia Expected to Join to WTO in 2015*, Reuters, 10.07.2013, <http://www.reuters.com/article/2013/07/10/us-ethiopia-trade-idUSBRE9690BJ20130710> [dostęp: 07.09.2014 r.].
7. E. Wuilbercq, „Ethiopia’s Nile Dam Project Signals its Intention to Become an African Power”, *Guardian Weekly*, 14.07.2014, <http://www.theguardian.com/global-development/2014/jul/14/ethiopia-grand-renaissance-dam-egypt> [dostęp: 05.09.2014 r.].
8. *Ethiopia Economic Update – Laying the Foundation for Achieving Middle Income Status*, The World Bank, 18. 06. 2013, <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2013/06/18/ethiopia-economic-update-laying-the-foundation-for-achieving-middle-income-status> [dostęp: 10.09.2014 r.].
9. Jeffrey D. Sachs, *The End of Poverty. Economic Possibilities for Our Time*, New York 2005, s. 195.
10. Star Alliance, <http://www.staralliance.com/en/about/member-airlines/> [dostęp: 15. 10. 2014 r.].
11. George W. Bush, *The National Security Strategy of the United States*, White House, Washington DC, September 2002, s. 11, <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf> [dostęp: 10.06. 2009 r.].
12. *African Regional Operations and Initiatives*, United States European Command, 9. 01, 2007, <http://www.eucom.mil/english/Operations/main.asp>.
13. *U.S. European Command Statement Following President Bush’s Remarks Addressing Global Posture*, United States European Command, 16.08.2004, <http://www.eucom.mil/english/FullStory.asp?art=282>.
14. *Partnership, Peace, Stability, 2010 Posture Statement United States Africa Command*, AFRICOM, Kelley Barracks, Stuttgart, Germany 2010, s. 34.
15. R. Scavetta, *U.S. Army Africa, U.S. Africa Command*, NCOs Mentor Ethiopian Soldiers, 27.07.2009, Combined Joint Task Force– Horn of Africa, CJTF– HOA, <http://www.hoa.africom.mil/story/7341/us-army-africa-us-africa-command-ncos-mentor-ethiopian-soldiers> [dostęp: 05.10.2014 r.].
16. B. Slavin, „U.S. Support key to Ethiopia’s Invasion”, *US Today*, 01.08.2007, http://usatoday30.usatoday.com/news/world/2007-01-07-ethiopia_x.htm [dostęp: 10.10.2014 r.].
17. B. Civins, *Ethiopia’s Intervention in Somalia 2006–9*, University of Texas, 2014, s. 127, <http://yonseijournal.com/wp-content/uploads/2012/08/ethiopia.pdf> [dostęp: 10.10.2014 r.].; *U.S. Special Forces Engaged in Operations on the Ground in Somalia*, 10.01.2007, The Global Intelligence Files, WikiLeaks, <https://wikileaks.org/>

- gfiles/docs/50/5044491_u-s-special-forces-engaged-in-operations--on-the-ground-in.html [dostęp: 10.10.2014 r.].
18. Craig Whitlock, „U.S. Drone Base in Ethiopia is Operational”, *The Washington Post*, 27.10.2011, http://www.washingtonpost.com/world/national-security/us-drone-base-in-ethiopia-is-operational/2011/10/27/gIQAznKwMM_story.html [dostęp: 08.10.2014 r.].
 19. *African Countries Ranked by Military Power 2014*, <http://www.globalfirepower.com/countries-listing-africa.asp> [dostęp: 14.12.2014 r.].
 20. *Ethiopia Military Strength*, *Global Firepower*, http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=Ethiopia [dostęp: 09.10.2014 r.].
 21. Wikileaks, *US Angered by Ethiopian Army, Curious about Israeli Role*, 4.09.2011, <http://hornaffairs.com/en/2011/09/04/wikileaks-us-angered-by-ethiopian-army-curious-about-israeli-role/> [dostęp: 06.10.2014 r.].
 22. Wczesniejsza nazwa indeksu obowiązująca do 2014 r. brzmiała Failed States Index.
 23. *Ethiopia, Human Development Report*, United Nations Development Programme, <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/ETH> [dostęp: 11.10.2014 r.].
 24. N. Esipova, J. Ray, R. Srinivasan, *The World's Potential Migrants. Who They Are, Where They want to Go, and Why It Matters*, Gallup, <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/the-worlds-potential-migrants> [dostęp: 19.10.2014 r.].
 25. Sudan Południowy – 1, Somalia – 2, Sudan – 5, Kenia – 18, Erytrea – 23, Fund for Peace, *Fragile States Index 2014*, <http://library.fundforpeace.org/library/cfsir1423-fragilestatesindex2014-06d.pdf> [dostęp: 09.10.2014 r.].
 26. R. Bereketab [red.], *The Horn of Africa. Intra-State and Inter-State Conflicts and Security*, London 2013, s. 72–3; *Civil Society and Regional Peacebuilding in the Horn of Africa: A Review of Present Engagement and Future Opportunities*, Life and Peace Institute, Uppsala 2014, s. 11, http://www.life-peace.org/wp-content/uploads/Civil_Society_and_Regional_Peacebuilding_softcopy_20140526.pdf [dostęp: 16.10.2014 r.].
 27. *Crisis Brief: Horn of Africa. Crisis Prevention and Recovery*, United Nations Development Programme, kwiecień 2012, <http://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis%20prevention/UNDP%20Crisis%20Brief%20HoA%20April2012.pdf> [dostęp: 11.09.2014 r.].
 28. OLF Mission, Oromo Liberation Front, <http://www.oromoliberationfront.org/OLFMission.htm>, [dostęp: 15.10.2014 r.].
 29. M. Harper, *Getting Somalia Wrong? Faith, War and Hope In Shattered State*, London 2012, s. 186.
 30. 2014 UHCR, Country Operations Profile – Ethiopia, <http://www.unhcr.org/pages/49e483986.html> [dostęp: 20.09.2014 r.].
 31. *Kenya: Crackdown nets 120 Ethiopia Oromo Liberation Front Rebels*, 25.02.2011, Ethiopiaforums, <http://ethiopiaforums.com/kenya-crackdown-nets-120-ethiopia-oromo-liberation-front-rebels/>

- kdown-nets-120-ethiopian-oromo-liberation-front-rebels/5401/ [dostęp: 17.10.2014 r.].
32. *As South Sudan Crisis Grows, Ethiopia Becomes Africa's Biggest Refugee-hosting Country*, Briefing Notes, 19. 08. 2014, <http://www.unhcr.org/53f32c1a9.html> [dostęp: 08.10.2014 r.].
 33. Tafesse Olika, „Conflicts and Resolution in the Horn of Africa: Toward the Study of Regional Peace and Security”, *Ethiopian Journal of the Social Sciences and Humanities*, vol. VI, 2008–9, s. 16.
 34. United Nations Security Council Resolution 1054, 26. 04. 1996, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1054\(1996\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1054(1996)), [dostęp: 20.09.2014 r.].
 35. P.J. Gebeto, *No More Thirst. The Citizens of the Nile*, Addis Abeba 2010, s. 23.
 36. TesfayeTafesse, *The Nile Question: Hydropolitics, Legal Wrangling, Modus Vivendi and Perspectives*, Münster 2001, s. 108–9.
 37. B. Malone, *Ethiopia to Defy Egypt and Build Huge Nile Dam*, Reuters, 30.03.2011, <http://www.reuters.com/article/2011/03/30/ozabs-ethiopia-dam-idAFJ0E72T0SE20110330> [dostęp: 20.12.2012]; A.Maasho, *Ethiopia Says Plans to Build More Nile Dams*, Reuters, 09.02.2011, <http://www.reuters.com/article/2011/09/09/us-ethiopia-dams-idUSTRE7882GL20110909>, [dostęp: 20.12.2012 r.].
 38. „Egypt Prepares for Military Action to Stop Nile Dam”, *Ethiopian Review* 2011, 6 IV, [on-line] <http://www.ethiopianreview.com/content/32520>, [dostęp: 20.12.2012 r.].
 39. „Ethiopia – Egypt: Is a War Over the Nile Still Imminent”, *African Globe* 23.10.2012, <http://www.africanglobe.net/africa/ethiopia-egypt-war-nile-imminent/>, [20.12.2012 r.].
 40. 2014 UHCR, Country Operations Profile – Ethiopia, <http://www.unhcr.org/pages/49e483986.html> [dostęp: 20.09.2014 r.].
 41. „As South Sudan Crisis Grows, Ethiopia becomes Africa's Biggest Refugee-hosting Country”, *Briefing Notes*, 19.08.2014, <http://www.unhcr.org/53f32c1a9.html> [dostęp: 08.10.2014 r.].
 42. Martin Plaut, *Ethiopia and Kenya Help Dismember Somalia*, 3.09.2013, <http://www.newstatesman.com/africa/2013/09/ethiopia--and-kenya-help-dismember-somalia> [dostęp: 20.09.2014 r.].
 43. Ioan Lewis, *Understanding Somalia and Somaliland. Culture, History, Society*, London 2009, s. 88, 106.
 44. W. Lizak, *Afrykańskie instytucje bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2012, s. 313–4.
 45. UNISFA, *United Nations Interim Security Force for Abyei*, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unisfa/> [dostęp: 18.10.2014 r.].
 46. *Security Council, in Statement, Urges Implementation of Agreements between Sudan, South Sudan, Aided by New Mechanisms, including Technical Border Team*, <http://www.un.org/press/en/2013/sc1102.doc.htm> [dostęp: 17.10.2014 r.].

- Kłosończ
47. *Security Council Expands Sanctions on Eritrea over Support for Armed Groups*, UN News Centre, 5.12.2011, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=40628>, [dostęp: 10.10.2014 r.].
 48. *Ethiopia: IGAD Supports the 4th Nile Basin Development Forum*, 7.10.2014, <http://allafrica.com/stories/201410080218.html> [dostęp: 25.10.2014 r.].
 49. W 2003 r. rząd erytrejski oficjalnie wycofał swojego przedstawiciela z Addis Abeby i oficjalnie zaproponował zmianę siedziby Unii Afrykańskiej, która miała by zostać przeniesiona ze stolicy Etiopii do innego państwa afrykańskiego.
 50. *Ethiopia's Foreign Policy*, EthiopiaFirst.com, [http://www.ethiopiafirst.info/news/index.php?option=com_content&view=article&id=524:ethiopia s-foreign-policy-shifts-towards-eritrea&catid=-1:latest-news&Itemid=1](http://www.ethiopiafirst.info/news/index.php?option=com_content&view=article&id=524:ethiopia-s-foreign-policy-shifts-towards-eritrea&catid=-1:latest-news&Itemid=1) [dostęp: 10.10.2014 r.].
 51. *Ethiopia PM Willing to Talk to Eritrea*, wywiad telewizyjny w stacji Al Jazeera, 5. 12. 2012, <http://www.aljazeera.com/news/africa/2012/12/2012125145129652231.html> [dostęp: 10.09.2014 r.].
 52. Martin Plaut, *South Sudan: New Battleground for Ethiopia and Eritrea?*, 08.03.2014, <http://martinplaut.wordpress.com/2014/03/08/south-sudan-new-battleground-for-ethiopia-and-eritrea/> [dostęp: 11.09.2014 r.].
 53. Jan Záhork, „Ethiopia's Hegemony in the Horn of Africa: Internal Tension and External Challenges Before and After Meles Zenawi”, *The Journal of the Middle East and Africa*, nr. 5, 2014, s. 36–7.
 54. *Remarks by President Obama and Prime Minister Desalegn of Ethiopia Before Bilateral Meeting*, The White House, Office of the Press Secretary, United Nations Building, New York 25. 09. 2014, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/09/25/remarks-president-obama-and-prime-minister-desalegn-ethiopia-bilateral-m>, [dostęp: 10.10.2014 r.].